

DOI: 10.55666/folklor.1319385

"BU YALAN TANGO" ROMANINDA PERİDE CELAL'İN BİR KADIN YAZAR OLARAK PORTRESİ

Ayşe ULUSOY TUNÇEL*

Öz

Selim İleri, Türk edebiyatında iz bırakmış değerli yazarları eserlerinde roman kahramanı olarak işlemek suretiyle onlara ikinci bir hayat şansı vermiştir. Edebiyatımızın her devirde yeniden yorumlanmaya muhtaç klasik yazarları ve bir daha dönüp bakılmamış popüler roman yazarları Selim İleri'nin eserlerinde bazen açık bazen de gizlenmiş bir şekilde karşımıza çıkarak çağdaş edebiyatın malzemesi olurlar. Bu yazarlardan biri de uzun yaşamında (1916-2013) çok sayıda başarılı esere imza atmış olan Peride Celal'dir. *Sönen Alev* (1938) romanı ile başlayan yazarlığının ilk döneminde, aşk romanları kaleme alan Peride Celal, *Üç Kadının Romanı* (1954) adlı eseri ile daha olgun bir yazma sürecine girmiştir. Bu ikinci dönemde yazar, romancılığını yeni tekniklerle zenginleştirmesine rağmen bu eserler hak ettiği ilgiyi görememiştir. Selim İleri, *Bu Yalan Tango* (2010) adlı romanında, artık doksanlı yaşlarını süren Peride Celal'in yazarlık hayatını konu edinir. *Bu Yalan Tango*, yazarın Peride Celal'i gündeme getirdiği ilk eseri değildir. Selim İleri, daha sonra kaleme alacağı *Sona Ermek* (2017) ve Tanpınar'ı konu edinen *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun* (2020) adlı eserlerinde de Peride Celal'den bahsedecektir. *Bu Yalan Tango*'da, yazarın yetmiş beş yıllık yazı hayatı; bu hayatı şekillendiren çocukluk dönemi, evlilik hayatı, dost ve yazar çevresi, dönemin siyasi olayları ile birlikte ele alınmıştır. Romanda Ufuk Işık adını alan Selim İleri, Fatma Asaf adıyla karşımıza çıkan Peride Celal'le söyleşi yapmaktadır. Selim İleri dost olduğu ve sanatını kendine örnek aldığı Peride Celal'i okura tanıtmak isterken dönemin diğer yazarlarından da bahsederek bütün bir edebiyat birikimini ortaya koymayı amaçlar. Selim İleri'nin hocası ve Peride Celal'in dostu Vedat Günyol, hem edebî incelemeleri hem de roman karakterlerine yansıyan kişiliğiyle *Bu Yalan Tango*'da önemli bir yer edinmiştir. Peride Celal'in, çoğu otobiyografik roman özelliği taşıyan eserlerinden seçilen parçalar, *Bu Yalan Tango*'nun bağlamında yeniden yazılır ve yorumlanırlar. Böylece eser, sıradan bir biyografik roman olmaktan çok öte bir değer kazanır. Bu çalışmada, *Bu Yalan Tango* romanı aracılığıyla, Peride Celal'in yazarlığı ve bu yazarlığın oluşum süreci üzerinde durulacaktır. Peride Celal'i tanıma çabasında Selim İleri'nin sergilediği anlatım ustalığı da ayrıca değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Selim İleri, Peride Celal (Yönsel), Vedat Günyol, *Bu Yalan Tango*, Biyografik roman.

PORTRAIT OF PERIDE CELAL AS A WOMAN AUTHOR IN THE NOVEL "BU YALAN TANGO"

Abstract

Selim İleri gave a second life chance to valuable writers who left their mark in Turkish literature, by treating them as novel heroes in his works. The classical writers of our literature, who need to be reinterpreted in every period, and the popular novelists, who have never been remembered, made for contemporary literature by appearing in the works of Selim İleri, sometimes openly and sometimes hidden. One of these authors is Peride Celal, who has written many successful works in her long life (1916-2013). Peride Celal, who wrote romance novels in the first period of her writing, which started with the novel *Sönen Alev* (1938), elicited a more mature writing status with her novel *Üç Kadının Romanı* (1954). In this second period, although the author enriched his novel writing with new techniques, these works did not receive the attention they deserved. Selim İleri's novel *Bu Yalan Tango* (2010) deals with the writing life of Peride Celal, who was in her nineties at that time. *Bu Yalan Tango*, is not the first work of the author in which Peride Celal is brought up. Selim İleri will also talk about Peride Celal in the products named *Sona Ermek* (2017) and *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun* (2020) which are about Tanpınar. In the work, the author's seventy-five years of

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ayseulusoytuncel@gmail.com. ORCID: 0000-0002-8930-4515

writing life, the childhood that shaped this life, her life during marriage, her circle of friends and writers, and the political events of the period were discussed. Selim İleri, who is called as Ufuk Işık in the novel, is interviewing Peride Celal, who appears as Fatma Asaf. Selim İleri wants to introduce Peride Celal, whom he is friends with and whose art's footsteps he follows, to the reader, he also aims to reveal his entire literary background by talking about other writers of the period. Vedat Günyol, the teacher of Selim İleri and friend of Peride Celal, has an important place in *Bu Yalan Tango*, with his literary studies. Vedat Günyol is a symbolic character reflected in Peride Celal's novel. In addition, selected parts of Peride Celal's works, most of which are autobiographical novels, are rewritten and interpreted in the context of *Bu Yalan Tango*. Thus, the work gains a value beyond being an ordinary biographical novel. In the present study, the authorship of Peride Celal and the formation process of this authorship will be emphasized through the novel *Bu Yalan Tango*. The mastery of expression displayed by Selim İleri in his effort to introduce Peride Celal will also be evaluated.

Keywords: Selim İleri, Peride Celal (Yönsel), Vedat Günyol, Bu Yalan Tango, Biographical novel.

Giriş

Bu Yalan Tango, Peride Celal'in yazarlık kariyerinin, onun hayatının ve yaşadığı dönemin ışığında kurgulandığı bir eserdir. Selim İleri, ilk gençlik yıllarından beri takip ettiği ve etkisinde kaldığı Peride Celal'le dostluğunu, tanıştığı günden bu yana sürdürmüştür. Peride Celal'in eserleri üzerine yazılar kaleme alan İleri, yazarın doksanıncı yaş günü için bir armağan kitap (1996) hazırlayarak hem onu tanıtmak hem de ona karşı olan vefa borcunu ödemek ister. Ancak Selim İleri vefa borcunu bu kadarla ödediğini düşünmeyecektir. *Bu Yalan Tango* (2010) adıyla bir eser yazarak, hem armağan kitabın hazırlanma sürecini hem de bu kitaptaki yazılarda vurgulanan ayrıntıları, Peride Celal'in eserlerinden seçilen sahnelerle yeniden kurgulayacaktır. Böylece yazar, "Peride Celal'in hikâyesini, *Bu Yalan Tango* adlı kitabında, dönemiyle ilgili bin bir göndermeyle kurmaca dünyasına hediye eder" (Enginün, 2019:325). Selim İleri'nin *Sona Ernek* (2017) romanı da baştan sona Peride Celal'in öne çıktığı bir eserdir. Peride Celal, yazarın Tanpınar'ı ele aldığı *Yaşadığımız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun* (2020) adlı kurgusal eserinde, Tanpınar'ın dostlarından biri olarak bir kez daha karşımıza çıkar.

Selim İleri'nin hocası ve Peride Celal'in en yakın dostlarından biri olan eleştirmen Vedat Günyol da, Fikret Demiray adıyla, *Bu Yalan Tango*'nun roman kişileri arasında yer almıştır. Selim İleri, Peride Celal'e ve Vedat Günyol'a sevgisini *Bu Yalan Tango*'da, "İkisine de çılgıncasına hayrandım. Onların çok eskiden beri birbirlerini tanıyor olmaları bile Ufuk Işık'a harikulâde gelirdi" (2010: 281) sözleriyle dile getirir. Bu sevgi ve vefa borcu *Bu Yalan Tango*'yu kaleme aldırın başlıca sebeptir.

Ufuk Işık, hayranı olduğu Fatma Asaf'la, henüz yirmi altı yaşındayken tanışır. Fatma Asaf'ın kızı Fatoş (Zeynep Ergun), Ufuk Işık'ın arkadaşıdır. Ayrıca Ufuk Işık'ın hocası Fikret Demiray'ın da Fatma Asaf'ın arkadaşı olduğu ortaya çıkar. Fatma Asaf, ilk romanını okuduğu genç yazar Ufuk Işık'ı Bebek'teki evine akşam yemeğine davet eder. Eserde Ufuk Işık'ın ilk romanı *Her Gece Bodrum*'un Fatma Asaf'taki izlenimleri şöyle aktarılır: "...ama önce romanını okumuştum Ufuk Işık'ın bir roman yazmış, güneyde sahil kasabasında iç monologlar falan, genç bir yazar yaşlılarıyla tatile çıkmış, 'Genç Yazar', acısı olan bir romandı, hasta, melankolik; Demiray'ın öğrencisi olduğu ortaya çıktı ve Fatoş'un arkadaşı (...) Arka kapakta gözler maraziydi, gür saçlar kıvrıkcık, gülümsemeye çalışmış yalan yere" (s.187).

Bu Yalan Tango'nun geriye dönüş sahnelerinin birinde genç Ufuk Işık'ın Fatma Asaf romanları okuduğunu görürüz. Dokuz on yaşlarındaki Ufuk Işık, bir ahabplarının evinde etajere dizili kitaplar arasında Fatma Asaf'ın ilk romanı *Sönmez Aşk'a* (*Sönen Alev*) rastlar. Evin kızı, romandaki adıyla Hicran, "Bunlar aşk romanı, bu yaşta okunmaz" diyerek romanı çocuğun elinden alır. Fatma Asaf, diğer romanlarıyla genç Ufuk Işık'ı etkilemeye devam eder. Ufuk Işık, ilk romanı *Unutulmak*'ı bile *Geceleyin Yıldızlar* (*Gecenin Ucundaki Işık*) romanına özenerek kaleme almıştır.

Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da gerçek kişileri ve eserleri, onların isimlerini değiştirerek yazmıştır. Hatta romanın adı bile, Peride Celal'in ilk romanı *Sönen Alev*'deki tango sahnesinde saklıdır. Sezâ, dansa kalktığı doktor Sırrı Nihat'a, bir önceki gece baloya niçin gelmediğini sorunca, ondan onur kırıcı bir cevap alır. Romanda adeta baht dönüşü olan bu tango sahnesi, İnsanın yaşlandıkça, 'aşk' gibi, yazmak ülküsünün de umulanı vermemesini simgelemektedir. Pembe romanlardaki dünyalar, hem yazar hem okur için, bir avuntudan başka bir şey değildir. Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da romanın adından başlayarak eser ve kişi isimlerine koyduğu bazı şifrelerle okuru etkin kılmaya çalışmaktadır. Onun aradığı okur, üç yıl sonra yayımlanacak *Mel'un* romanında Sayru Usman vasıtasıyla dile getirdiği okur tipidir:

"Defterlerimi okuyabilmek ve yazdıklarımı kavrayabilmek için, aynı şekilde, edebiyatı bilmek ve hususîyle edebiyat tarihini hatmetmiş olmak gerekir. Hem edebî eserleri bilecekler, hem de bu eserleri kaleme getiren eşhasın hususî hayatlarından haberdar olacaklar.

Okurlar bunlarla da yetinmeyecekler; başta resim sanatı, bütün sanatlardan haberdar olacaklar (...) Kısacası, ekinsel birikimi yüksek okura hitap ediyorum ben" (2013:228-229).

1.Romanın Kurgusu

Bu Yalan Tango, Ufuk Işık'ın yazar Fatma Asaf'la yaptığı ırmak söyleşiden oluşur. Ufuk Işık, önceden

tanıdığı Fatma Asaf’la bir akşam üzeri, onun evinde buluşarak söyleşiyi gerçekleştirir. Ufuk Işık da bir yazardır ve dostluk da kurmuş olduğu Fatma Asaf’ın eserlerini gençliğinden beri takip etmektedir. Ufuk Işık’ın amacı, bugünlerde çok az kişinin tanıdığı veya kimsenin tanımadığı bu değerli yazarı armağan kitap aracılığıyla tanıtmak; günümüzün okuyuyla buluşturmadır. Bununla birlikte karşısında artık çok ihtiyarlamış olan bambaşka bir Fatma Asaf vardır. Geçmiş, özellikle popüler romanlar yazdığı dönemi hiç hatırlamak istemeyen Fatma Asaf, bu söyleşi esnasında sık sık uzun susuşlarla duraklar. Fatma Asaf’ın bedeni yorgun fakat belleği, ilerlemiş yaşına rağmen sağlamdır. Hatta söyleşinin sonunda sarhoş olmuş Ufuk Işık’ı kapıcıya emanet edip taksiye bindirecek kadar dirayetlidir.

Roman, yansıtıcı bilinç olarak seçilen Ufuk Işık’ın bakış açısından anlatılır. Romandaki her şey Ufuk Işık için taşıdığı özel değer ve anlam açısından gösterilir. Yansıtıcı bilincin bakış açısını kullanan romanlarda bu bilincin işlevi romanın başarısı açısından önemlidir:

"...elindeki konudan en yoğun anlamı çıkarabilmek isteyen yazarın hikâyesini "yansıtıcı ve renklendirici" bir bilinç aracılığı ile aktarması gerekir. Ele alınan olaylar böyle bir kişi için ne kadar büyük önem taşıyorsa, okuyucu olarak biz de onların anlam ve niteliklerini o kadar çok görebiliriz. Olaylarla okuyucu arasına giren bu kişinin bilinci, olup bitenleri genişleterek, yorumlayarak, onlara yoğunluk ve çok yönlülük kazandırır; öyle ki, kimi zaman ilk bakışta bir özelliği bulunmayan olay ve durumlar, ancak böyle bir kişinin zihin ve duyarlık süzgecinden geçerek yeni ve ilginç bir görünüm kazandıkları için roman konusu olabilmektedirler" (Aytür, 1977:39).

Aslında *Bu Yalan Tango* için böyle bir bakış açısı kullanmak kaçınılmazdır. Yazar, Ufuk Işık’la ilgili bilgiler vermek gerektiğinde, yansıtıcı bilincin yanında bir üst anlatıcı konumundaki anlatıcı yazarı devreye sokar. Üst anlatıcı sayesinde, belli bir yaşa gelmiş olan Ufuk Işık da kendi yazarlığını bir başka bilincin gözünden değerlendirme imkânı bulur. Bu romanda anlatıcı yazar ile yansıtıcı bilinç kaynaşmış durumdadır ve bunların ikisi de Selim İleri’yi işaret eder. Böylece eser, Peride Celal’in 'ömrünün bir dökümü' olduğu kadar ondan yansımalarla Selim İleri’nin de romanı olur.

Selim İleri, söyleşinin yapıldığı 1996 yılından yaklaşık on dört yıl sonra, *Bu Yalan Tango*’yla onu romanlaştırır. Romanın yayınlanmasından üç yıl sonra da Peride Celal vefat edecektir (2013). Beş kısımdan oluşan *Bu Yalan Tango* çizgisellik ilkesine bağlı olarak ilerleyen bir roman değildir. Selim İleri’nin bütün romanları gibi anakroniktir. Yine diğer romanlarında olduğu gibi Selim İleri romandaki parçaları, yapaylıktan kaçınmak için zihninden geçtiği gibi anlatmıştır. Eserde izleksel olarak bir düzene göre dizilmemiş anı ve yorum parçalarını sıralamak daha çok okura düşer. Parça yazı özelliği taşıyan bütün metinler gibi, bu romanda da bir parçanın eserden çıkarılması onun bütünlüğüne zarar vermez. *Bu Yalan Tango*’da Fatma Asaf’ın yazarlığında belirleyici olan gençlik, yaşlılık, ölüm, aşk, yazarlık, yalnızlık, dostluk, evlilik, aile gibi kavramlar üzerine kurulmuş sahneler; kendilerine yakıştırılmış isimlerle romanlar, hikâyeler hatta tango gibi açık ve simgesel izlekler, dağınık bir şekilde parça yazılarla aktarılır. Modern yaşamın hızına uygun olan bu yöntem, esere büyük katkılar sağlar:

"Her parça, başka parçalarla yeni birleşimler içerisine sokulmaya, yeni yapılar içinde kullanılmaya elverişlidir. Her parça arasındaki boşluk okura soluk aldirmaya yarar, ayrıca okur her yeni parçada kendi bakış açısını değiştirme olanağı bulur; her an bir parça konusunda düşünmeye ve yeniden düşünmeye zorlanır (...) Her okur, metne istediği gibi (istediği yerden) girer; metin böylelikle çoğullaşır. Metnin her parçası bağımsız olduğundan bir parça öteki üzerinde egemenlik kuramaz. Parça yazı, süresiz, kopuk bir okumaya (mikro okumaya) zorlar. Okumada sürekliliğin yerini daha çok çağrışımlar alır. Anlam, bir parçadan ötekine kayar durur (anlam parçalanır); her parçada yenilenir" (Aktulum, 2023:23).

Bu Yalan Tango’da parça yazının yukarıda saydığımız bütün işlevlerini görmek mümkündür. Roman, ele aldığı meseleleri, yaşlı kadının zihnindeki atlamaların, boşlukların yansıması olan eksiltmeli, kesintili ve alışılmamış dışında bir dille aktarırken adeta uzun bir şiir etkisi yapmaktadır (Sarısayın,2013: 123). *Bu Yalan Tango*, gerilimli olay içermeyen yapısına rağmen bir solukta okunacak bir akıcılığa sahiptir. Selim İleri’nin düzyazıda ulaşmaya çalıştığı şiirselliği bu romanında da çoktan yakaladığı söylenebilir.

Bu Yalan Tango romanında hatıralarla kurulan sahneler çoğunluktadır. Bunlar, Selim İleri'nin, Peride Celal'in veya her ikisinin ortak anılarıdır. Bazı parçalar ise roman sahnelerinin yeniden kurgulanması ile oluşturulmuştur. *Kurtlar* romanında yer alan Peride Celal ve Tanpınar'ın tanıştığı parçanın *Bu Yalan Tango*'da yeniden kurgulanışı gibi. Roman sahneleri yeniden kurgulanırken yeni bağlarla yeni anlamlar kazanırlar. *Sönen Alev*'de Sırrı Nihat'ın Sezâ ile yaptığı evlilik, Sezâ'nın Nihat'a sadık kalması yönüyle Fatma Asaf ile Necdet Bingöl'ün evliliğine uyarlanır: "Necdet iftihar edebilirsiniz: Evliliğimiz bir sadakat evliliğidir". Ufuk Işık, belgesel çeken bir yönetmen gibi sahnelerin yerini duruma göre değiştirir: "Sahneyi değiştirdi. Çünkü Fatma Asaf'ı bu haliyle -düşkün, kötücül, inatçı- görmek ve hatırlamak istemeyince başka bir zaman dilimine atladı" (s.260).

Peride Celal, Vedat Günyol ve Selim İleri olmak üzere bize üç yazarı birden tanıtan *Bu Yalan Tango*, bu yazarları yaşadıkları dönem ve sanatçı dostlarıyla birlikte ele alır. Peride Celal ve Vedat Günyol'un sanatçı dostları da aynı çevredendir. Vedat Günyol aracılığıyla Hüseyin Rahmi Gürpınar'ı ve Sait Faik'i tanırız. Yine ortak dostları olan Ahmet Hamdi Tanpınar, diğer konuk sanatçılara oranla romanda önemli bir yer kaplar. Yazar, içinde Tanpınar'ın başrolde olduğu bir rüya sahnesi de kurgulayarak Tanpınar'ı, Tanpınar'ın üslubuyla anlatmayı tercih etmiştir. Ayrıca, *Hayat Artık Rüzgârla Dolu (Kurtlar)* romanının kutlama gecesi olarak kurgulanan sahne, Selim İleri'ye, Fikret Muallâ, Aliye Berger, Azra Erhat, Bedri-Eren Eyüboğlu, Adalet Cimcoz gibi bazı yazarlardan bahsetme imkânı vermiştir. Selim İleri, Peride Celal'in yazı hayatında önemli bir yeri olan Virginia Woolf ve Katherine Mansfield başta olmak üzere dünya edebiyatından çok sayıda yazarı ve eseri de bazen doğrudan bazen çağrışımlarla romanına taşır. Nathalie Sarraute, Colette, Simone de Beauvoir, Marguerite Duras, Sartre, Andersen, Gogol, Oscar Wilde, Gide, Lorca, D.H. Lawrence, Tolstoy gibi yazarlar ve eserleri onları ve eserlerini tanıyan okurlar için romanda bir haz kaynağına dönüşürken, meraklı okurlar için de bir araştırma malzemesi olurlar. Bu yazarlarla kurulan metinlerarası ilişkiler bize, insanlığın ortak meseleleri gibi, edebiyatın da bir bütün olduğunu gösterir.

2.Yazma Meseleleri

Peride Celal'in Çocukluk Döneminin Yazarlığına Etkisi

Fatma Asaf'ın edebiyata yönelmesinde çocukluğunda okuduğu ve dinlediği masalların etkisi olmuştur. Ardından edebî zevki gelişmiş bir kadın olan annesinin kitapları, Fatma'nın okuma faaliyetini yönlendirmiştir. Bunlar arasında yer alan Hüseyin Rahmi'nin romanları, tercüme romanlar, *Sefiller*, Halide Edip'in *Kalp Ağrısı* ve özellikle *Handan* adlı romanı Fatma Asaf'ın ilk okuduğu eserlerdir. Fatma Asaf'ta yazar olmak özlemi okumakla uyanır. Yalnız bir çocukluk geçiren bu küçük kızın kitaplardan başka sığınabilecek bir yeri yoktur; "Kitaplara kaçırıyordum, mecmualara, dergilere, ne bulursam...(…) Beş paraya on paraya çocuk kitaplarıydı. İlkokula gidiyordum. Mektebin önüne dizerler, satarlar, bazen da kiralarlardı (...) Kiralamak istemezdim, kitap ille benim olmalı." (s.96-97). Fatma Asaf bu günlerden bahsederken adeta "mavi, yekpâre bir zamanın içindeymişçesine" bir gençliğe ve zindeliğe kavuşmaktadır.

Fatma Asaf, on yedi yaşında çalışıncaya kadar anneannesinin işlediği kanaviçelerle harçlığını çıkarır. Hatta anneanne, Fatma Asaf çalıştıktan sonra da torununa destek olmaya devam eder. Annesi ile babası o doğmadan ayrılan Fatma, evleninceye kadar Göztepe'deki metruk köşkte anneanesi ile yaşamıştır. Daha sonraları bir kitabevinde tezgâhtarlık yapar. *Bu Yalan Tango* romanında anlatıcı yazar Fatma Asaf'ın o günlerini ve hayallerini şöyle özetler:

"Yeni, güzel elbiseleri olsun isterdi, çizgisi yerinde ipek çorapları. O yokluk senelerinde! Budun Kitabevi'nin ilk Cumhuriyet kızı tezgâhtarı. Gençlik hayalleri, güzel elbiseler ve Halide Edib gibi şöhretli bir yazar olmak (...) 'Sinekli Bakkal'ı camekâna koyun' demişti, kelebek boğun bağını düzelterek, kitabevinin sahibi, Şinasi Budun Bey".

Yurda hâlâ dönmemiş ama, kitapları kapış kapış gidiyor Halide Edib'in. Fatma Asaf da çorapçı kız romanlarına başladı başlayacak" (s.52).

Anne ve babası, o üç yaşındayken başka insanlarla evlenen Peride Celal, yalnız bir çocukluk geçirdiği için yaşamı boyunca hayatla hiç barışmamıştır. Peride Celal'in romanlarında da anne-çocuk ilişkileri bu yüzden hep sorunludur. *Bu Yalan Tango*'da, "Fatma Asaf'ın eserlerinde hakiki anne baba yok" (s.76) diyerek

bu durumu dile getiren anlatıcı yazar, Fatma Asaf'ın boşanmış ebeveyn travmasını yeri geldikçe vurgulamaya çalışmaktadır.

Kadın Yazar Olmak / Evlilik ve Annelik

Bu Yalan Tango'da, Fatma Asaf'ın, toplumun 'kadın'a yüklediği vazifelerle yazarlık mesleğini nasıl birada yürütebildiği meselesi de sorgulanır. Gençlik yıllarında gündüzleri çalışıp geceleri magazin hikâyeleri ve romanlar yazan Fatma Asaf, varlıklı ve sanata düşkün bir avukat olan Necdet Bingöl'le evlendikten sonra geçinmek kaygısı olmaksızın sadece istediğini yazmak konusunda büyük bir özgürlüğe kavuşmuştur. Romanda Fatma Asaf'ın evliliğinin yazarlığı üzerindeki olumlu etkisinden bahsedilirken, Virginia Woolf'un *Kendine Ait Bir Oda* adlı eserinin de hatırlatılması anlamlıdır: " 'Asıl yazmak istediklerimi Necdet'e borçluyum. Kocam olmasaydı...' *Kendine Ait Bir Oda*'yı fırlatıp attı. Necdet, kocası, 'Kendini yetiştirebilirsin' diyordu, zengindi" (s.64). Romanda Virginia Woolf'a, Mrs.Dalloway romanına, bu romanın kahramanlarına yapılan göndermelerin çoğunluğu, Woolf'un eserlerinde kendi hayatından yola çıkması ve bir kadın olarak gereken yazma imkânlarına sahip olması bağlamındadır. Virginia Woolf, 1928 yılında verdiği iki konferanstan oluşan *Kendine Ait Bir Oda* adlı kitabında kurmaca eserler yazmak isteyen bir kadının iyi bir yazar olabilmesi için kendine ait bir odaya, kendine yetecek kadar bir gelire ve ifade özgürlüğüne sahip olması gerektiğini ileri sürer (Woolf, 2020).

Peride Celal, Selim İleri ile yaptığı bir söyleşide, yazarlığındaki dönüşümü eşi Atıf Yönsel'e borçlu olduğunu özellikle vurgular (İleri, 1996:53). Atıf Yönsel için önemli olan eşi Peride Celal'in evdeki düzeni sağlama çabasından çok, yazarlığında kaydettiği gelişimdir. *Bu Yalan Tango*'da Atıf Yönsel'in karşılığı olarak kurgulanan Necdet Bingöl karakterinin Fatma Asaf'ın yazarlığına maddi ve manevi anlamda verdiği destekten sıklıkla söz edilmektedir. Fatma Asaf'ın burun kıvırdığı ilk romanlarını bile önemseyen Necdet, karısının yazma tekniğini giderek ilerletmesi ve Türkiye'nin Simone de Beauvoir'ı olmasını istemektedir. Virginia Woolf'un şart koştuğu bütün imkânlara, destekleyici bir kocaya ve ekonomik güce sahip olan Fatma Asaf, kendisinden bir şöhret bekleyen kocasını hayal kırıklığına uğrattığı düşüncesiyle yine de mutlu değildir. Anlatıcı yazar, Simone de Beauvoir'ın, Sartre'in hayat arkadaşı olduğu için yıldızının parlamadığını ileri sürerek Necdet Bingöl'ün karısı olan Fatma Asaf'ın, Mrs Dalloway'i okusa bile, böyle bir talihten yoksun kalacağı yorumunu yapar: "Mrs Dalloway'i okumam gerek, mühim bir roman diyorsun. Septimus'u, Big Ben'in vuruşlarını, Londra'da haziran sabahını Necdet'e anlatıyorsun, boş yere. Sevgilin Sartre değil. Kocan Necdet olunca romanların da küçümseniyor" (s.165). Öte yandan vaktinin büyük bir kısmını yazıya ayırması, Fatma Asaf'ın, bencillikle suçlanmasına yol açacaktır. Fatma Asaf bencil olsa da olmasa da, kocası onu suçlasa da suçlamasa da, Necdet öldükten sonra bile, Fatma Asaf bir vicdan azabı olarak bu sesi her zaman duyacaktır: "Necdet uzaklardan, ölümden sesleniyor: 'Yalnız kendin için yaşadın. Yazıların çizilerin, romanların için yaşadın' (...) 'Fatma sadece kendi âleminde. Başkaları yokmuşçasına yaşar.' Galiba böyle söylemişti kocan, öfkesini, küskünlüğünü gizlemeye çalışarak. 'Kızı yokmuşçasına, ben, ailesi yokmuşçasına'" (s.194-195). *Bu Yalan Tango*'da, *Hayat Artık Rüzgârla Dolu* adıyla verilen *Kurtlar* (1991) romanının kutlama gecesinde, aydın takımı Fatma Asaf'ı Türk edebiyatının Virginia Woolf'u olarak takdim etmektedir. Devirler, seneler geçmiş, Necdet'in karısına model olarak gösterdiği Simone de Beauvoir'ın şöhreti sönmüş, Virginia Woolf'un rüzgârı gecikmeyle de olsa esmeye başlamıştır. Yazarlığının ilk yıllarında, bütün kadın yazarlar gibi, Halide Edip'i örnek alan Fatma Asaf, Necdet'le evlenmesine ve kendine ait bir odası olmasına rağmen kendisi olamamış; evli bir kadın yazar olarak bazı ahlakî sınırların dışına çıkamamıştır.

Bu Yalan Tango'da, yazarlığı ile ilişkisi ekseninde ailesi, çocukluğu ve evliliği üzerinde durulan Peride Celal'in anneliği de bu bağlamda değerlendirilir. Selim İleri, arkadaşı ve yaşıtı olan Peride Celal'in kızı Zeynep Ergun'a, romanda Fatoş ismini vermiştir. Ailesi ile barışamamış Peride Celal'in anneliği de, romanda, yazmak eylemi ile paylaştırılmış eksik bir annelik olarak yorumlanmıştır. Fatma Asaf ile çocuğunu hayalleri önünde bir engel olarak gören Emma Bovary arasında bir ilişki kurulur. Bebekliği annesinin romanda yeni atılımlar denediği yıllara denk gelen Fatoş, yabancı dadılarıyla büyür:

"Kameriyede oturuyordu. Hava serin, sonbahardı artık. Fatoş bir yıl daha büyümüş, annesini babasına şikayet etmiyor. Çocuklar büyüdükçe hayatı, şartları kabullenirler. Boyun eğerler. Fatoş da Fatma Asaf gibi biraz annesiz büyüdü, babasız değilse bile.

Sık yeşillikler arasında eski kameriye hoş bir yerd. Işık yavaşça çekiliyor, gün eriyordu. Fatoş akıldan çıkmıştı. Roman bitti bitecek. Bazı bölümleri hiç fena değil. Ucuz romanlar yazan yazar olmaktan kurtulacak (s.228).

Selim İleri üslubunu daha da keskinleştirir. Bu üslup anlatıcı yazarın yargısı olmaktan ziyade çocuğuna az vakit ayırabilen bir kadın yazarın vicdanının sesidir. Fatma Asaf'la aile albümlerine bakan Ufuk Işık, orada yalnız bir çocuk görür: "Yağma yok! Al-büm-ler al-büm-ler, sonra da Fatoş'un kızını, tek çocuğunu yapayalnız bırakışını belgeleyecek. O barones tavırlı yapmacık kadından -otuzlarında- ancak üvey anne çıkar. Kendi çocuğunun üvey annesi, çıksa çıksa" (s.307).

Kendini Yazmak / Gerçek Kişilerden Yola Çıkmak

Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da, Peride Celal'in yazarlığını değerlendirirken, onun roman ve öykü kişilerindeki yansımaları da ortaya koymak ister. Romanda Fatma Asaf, bugün yerini bulan bir öngörüyle, kimsenin, yazdığı romanlarda ve öykülerde yazar Fatma Asaf'ı aramakla uğraşmayacağını söylemektedir. Selim İleri'nin, romanda Fatma Asaf modelinden yola çıkarak yazarların eserlerinde kendini yazma alışkanlıklarını metinlerarası bir yöntemle yorumlamayı tercih ettiğini görürüz.

Fatma Asaf, Ufuk Işık'la yaptığı söyleşide roman ve öykü kişilerini oluştururken kendinden ve etrafındaki gerçek kişilerden yola çıktığını, hatta Ufuk Işık'ın da esin kaynağının gerçek kişiler olduğunu itiraf eder. Fatma Asaf, bilhassa Necdet Bingöl'le evlendikten ve piyasa için yazmayı bıraktıktan sonra kendisini ve çevresini yazan bir yazar olarak yazı hayatına devam ettiğini söyler. Necdet ona, "istediğini yaz, istediğin gibi yaz" diyerek onu özgürleştirmiştir. Peride Celal, aynı tutumu öykülerinde de göstermiş; öykü kişilerini oluştururken kendisinden, gözlemlerinden ve etrafındaki kişilerden hareket etmiştir. Olgunluk dönemi eserlerinden olan *Geceleyin Yıldızlar* romanından itibaren bütün hikâyelerinde ve romanlarında kendini yazan Fatma Asaf, bunu yaparken bir roman kurduğunun da bilincindedir (s.161). Fatma Asaf, bazen birkaç ayrı kişiyi aynı insanda birleştirmekte bazen de gerçek bir insanı iki ayrı roman kişisine dönüştürmektedir (s.6).

Fatma Asaf'ın otobiyografik romanı, *Hayat Artık Rüzgarla Dolu*, hem Fatma Asaf'ın hayatını anlatması hem de gerçek kişilere yer vermesi bakımından ayrıcalıklı bir eserdir. Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da bazı kişileri ve eserleri nasıl örtülemişse, Fatma Asaf da *Hayat Artık Rüzgarla Dolu*'da eserlerin ve gerçek kişilerin isimlerini değiştirerek yazmıştır. Mesela Selim İleri bu romanda 'Genç Yazar' ismiyle karşımıza çıkar. Anlatıcı yazara göre Alain'in, "Hiç tanımadığınız kişileri yazınca romancı olacaksınız" sözünün hâkim olduğu bir devirde Fatma Asaf, romanının otobiyografik olduğunu saklamamakla büyük bir cesaret göstermiştir. Tanpınar da Ufuk Işık da kendilerini yazmışlar fakat Fatma Asaf kadar cesur olamamışlardır. Ancak Batı'daki örnekler ortaya çıktıktan sonra eleştirmenler, yazarın romanda roman kişisi olarak görünmesine ses çıkarmazlar:

"Sonra ortam değişti; romancı, kendinden yola çıktığını, ama 'roman' yazdığını söylemeye koyuldu. Geçmişteki örtünüşlere artık gönül indirmiyordu. Proust'un hayaletiydi Marcel ya da tam tersi. Bir zamanlar Handan diye okuduğu *Handan*, Halide Edib (...) Woolf yazarken, Virginia'nın Clarissa'yı tetikleyişi. Batı'daki örnekler konuşulduktan sonra ancak, eleştirmenler ağız değiştirdiler. Şimdi romanda roman kişisi romancıyı arıyor herkes" (139).

Fatma Asaf ise yaşadığını bile yazamayan insanın, yaşamadığını hiç yazamayacağı inancındadır: "Alain ne kadar haksız!" dedi Ufuk Işık'a. "İnsan yaşamadığını yazacakmış...Mühim bir sözmüşçesine, Oktay Rifat ikide bir de tekrarları. İnsan 'yaşadığını' yazabiliyor mu ki?!" Romanda ileri sürüldüğüne göre Fatma Asaf, her ne kadar kendini yazdığını söylese de devrin ve toplumun etkisiyle ortaya çıkan 'eksik ve korkak' yazışlarından hep şüphe duymuş; kendini bile yazamamıştır.

Yaşlılık ve Yazmak

Ufuk Işık Fatma Asaf'la *Bu Yalan Tango*'nun konusu olacak ırmak söyleşiyi yaptığı zaman Fatma Asaf, doksan yaşındadır. Peride Celal'in *Kurtlar* romanında 'Genç Yazar' ismiyle andığı Selim İleri de *Bu Yalan Tango*'nun yayımlandığı 2010 yılında altmış yaşına basmış bulunuyordu. Dolayısıyla Selim İleri de,

Peride Celal'den küçük olmasına rağmen, artık genç bir yazar değildir. Selim İleri, ilerleyen yaşla birlikte yazarın yazıyla ilişkisinin uğradığı dönüşümü ileriki yıllarda yazacağı *Sona Ermek* (2017) romanında ve *Düşüşten Sonra* (2021) adlı eserinde de söz konusu edecektir.

Bu Yalan Tango, yaşlılık ve yazmak ilişkisinin sorgulandığı bir roman olarak da dikkat çeker. Bir hayli yaşlı Fatma Asaf için yazmak bile bir anıdır artık. Peride Celal, yazdıklarından hiçbir zaman tatmin olmamıştır. Buna yakından şahit olan Selim İleri, yaşlı Fatma Asaf'ta devam eden yazma isteğini, bu zamana kadar yazdıklarının uğrattığı hayal kırık kırıklığını yok edebilmek, son bir fırsatla kaderi döndürmek şeklinde yorumlamıştır:

"Keşke peri masalı... İnsan, uzun bir ömrün sonunda, kötülüklerden, çirkeften, dünyanın korkunçluğundan bıkkın, mücadelesinde yenik, yazdıklarının işe yaramadığını nihayet anlamış, gelgelelim yazmaktan vazgeçememiş, eski hastalığına yeniden tutuluyor, bu defa son bir gayretle 'peri masalı' yazmak istiyor. Son bir umutla. Belki yalnızca oylanmak. Fakat, bitmeyen aldanişla, bu masalı yazarsam, bu kez olacak! bu kez son noktayı koyunca, pişmanlık, çaresizlik yakama yapışmayacak, su perisinin masalı geçmişteki hataların tümünü silip süpürecek" (s.30).

Selim İleri *Düşüşten Sonra* adıyla yayımlanan eserinde Peride Celal'in son romanı *Deli Aşk*'ı seksen yedi yaşında üstelik daktiloda kendi yazdığını söyler. Peride Celal'i yaşlılıkla ilgili en çok kaygılandırıcı durum, yazma isteğine karşı yazamamanın getirdiği boşluk duygusudur. Bu kaygısını Selim İleri'ye Marguerite Duras'ın "Yazmak Sanatı" adlı denemesini hatırlatarak geçmişte dile getirmiştir: "...Kadın yazacak bir şey bulamıyor, sonbaharda duvarında ölümü bekleyen kara sineği denemesinin konusu yapıyor. İnanılmaz bir acı şiir" (2021:150). *Bu Yalan Tango* romanında Peride Celal, artık bedenindeki ağrılarla uğraşmakta ve bazı şeyleri unutmaktadır. Ufuk Işık, Fatma Asaf'a, doksan yaşında *Şimdi* adlı eserini yazan Nathalie Sarraute'ü hatırlatarak güç vermek ister. Oysa yazma isteği devam etse de, yazdığı her şeyi yarım bırakan Fatma Asaf da bu boşluğun kıyısında gezmektedir. Hatta, artık aşkın ve yaşamın ilgilendirmediği gibi, armağan olarak hazırlanan kitap bile, Fatma Asaf'ı ilgilendirmeyecektir. Fatma Asaf, Ufuk Işık'la söyleşi yaparken de isteksizdir, sorulara mecbur kaldığı için cevap vermektedir. Fatma Asaf'ın bedeni çürürken, küçük ses alıcıya kaydedilen sesinin bir süre yaşayacak olması da ayrıca trajik bir gerçek olarak eserde dile getirilir. *Bu Yalan Tango*'da Selim İleri son bir umutla, Peride Celal'in, yazdığını söylediği anılarından bahseder. "Bir gün bu anılar...gizlenmiş anılar, ortaya çıkması, bulunması gecikmiş -yazarın bile isteye ertelediği- bir ceset gibi, kokmuş, çürümeye yüz tutmuş, yaşamdan asıl öcünü o zaman..." (s.30). Oysa bugün Peride Celal'in bu anıları yarım bıraktığını ya da yayımlamak istemediğini biliyoruz.

Ufuk Işık, Fatma Asaf karşısında, onu dinlerken, uzun susuşlarını beklerken kendisinin de yaşlılığın pençesine düştüğünü hisseder. O da gençliğini savurduğunu, yazarlığını harcadığını düşünmektedir:

"Geriye dönemeyecek, asıl acıyı yazmak için vakti handiyse kalmadı. Çehov, Vanya Dayı'yı kırkında...Boşuna bir yazarlık. Geçmişle bugün çarpışıyor: Daha dün, yazdıklarıyla, onca kitapla güvençli. Sonra elinizden alıyorlar. Yaşarsa, bu kadar uzun, biri çıkıp belki Ufuk Işık için de doksanıncı yaşa armağan kitap; ama hepsi o kadar. Büyük sınavdan yenik çıkıyordu" (s.134).

Kendi Dönemi İçinde Peride Celal'in Yazarlığı

Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da Peride Celal'in eserlerini dönemin edebî ve siyasi atmosferi içinde değerlendirmiştir. Fatma Asaf'ın popüler romanları, Türkiye'de verem edebiyatının hüküm sürdüğü yılların zorunlu ürünleridir. Dünya, İkinci Dünya Savaşı'na hazırlanmaktadır, bizde ise yayıncılar para kazanmak hırsıyla sadece verem edebiyatının peşindedir:

"İblis nâşirler sadece verem edebiyatı. Meselâ Bay Fikri patlak dudaklarını şapırtada şapırtada 'Şöüle kan lekeli bir kırlent diye tutturuyor. Akli kursağı veremli balgamlı *Hıçkırık*'ta kalmış. Sağ elinin baş parmağı para sayıyormuşçasına, banknotlar kıpır kıpır; 'Kerime Nadir Hanımefendi'nin muvaffakiyeti sizi cezbetmiyor mu?' (...).hortlak kadın yazarlarla 'bir arada' anıldığı seneler ve kadın yazarlar muharrirler piyasa romancıları ordusunun en geri saflarında Fatma Asaf. Ötekiler, çocuklar, yüzleri gayet ciddi, Hitler için yürüyorlar" (s.110).

Bununla birlikte Fatma Asaf, kendini yetiştirmek için Balzac, Zola, Chateaubriand okumakta, haftada üç kere Madam Charlotte'dan Fransızca dersleri almaktadır. Fransız edebiyatını iyi bilen Madam Charlotte', ona André Gide okumasını tavsiye etmektedir. Fatma Asaf, *Gün Günden Uzakta*'da (*Üç Kadının Romanı*) Gide'in sapkınlığını, ilk kez kendisinin yazdığını iddia eder. Fatma Asaf'ın *Denize İnen Yol*'da bir roman yazarının yazma meselelerini konu etmesi de döneminde gerçekleştirdiği bir başka öncül girişimdir.

Fatma Asaf, devrindeki moda akımlardan sıyrılmaya çalışarak sadece insanı yazmaya gayret etmiştir. Fatma Asaf, düşünce akımlarının çarpıştığı o dönemde kendi olma çabası içindedir:

"Burgaçta köhne Osmanlı dirilen Osmanlı Batı Anadolu hümanizma biz kimiz nerden geldik: Uzun, korkunç tartışmalar, boğuşmalar. Latince Yunanca öğrenmeliyiz harf devrimi çılgınlıktır Bakanlık klasikleri Türk- İslâm kültürüne bir komploydu...Her gün bir yenisi hortlardı (...) Dergâhlar, zaviyeler, tekkeler Halkevleri Türk Ocağı. Sıyrılmaya çalışarak yazdım (...) İnsanı yazmaya çalıştım (s.67).

Fatma Asaf, o dönemde zıt ideolojilere sığınıp o sayede sıvrılmış değildir. Yetmiş beş sene bütün gücüyle yazmasına rağmen edebiyat çevrelerinin yücelttiği yazarlardan olmamıştır.

3. Peride Celal'in Yazarlık Kariyeri

3.1. İlk Eserler / Popüler Romanlar

Peride Celal, yazarlık kariyerine; pembe romanlar, küçük hanım romanları, çorapçı kız romanları olarak da nitelendirilen popüler eserler kaleme alarak adım atmıştır. Yazarın, aşk ve ihtiras duyguları etrafında gelişen, gerilime dayalı bu tür romanlarının ilki, 1938 yılında *Sönen Alev* adıyla yayımlanır. Bu eseri takip eden *Yaz Yağmuru* (1940), *Ana- Kız* (1941), *Kızıl Vazo* (1941), *Ben Vurmadım* (1941), *Atmaca* (1944), *Aşkın Doğuşu* (1944), *Yıldız Tepe* (1945), *Dar Yol* (1949) gibi romanlarla Peride Celal'in adı devrin popüler roman yazarları ile birlikte anılır. Ancak Peride Celal, kendi ifadesiyle, asıl yazar kimliğini, yeni anlatım tekniklerini denediği gerçekçi romanları ile 1950'li yıllarda bulmuştur. Bu bakımdan *Üç Kadının Romanı* (1954) romanı yazarın kariyerinde bir milat teşkil eder. Peride Celal, bu romandan önce kaleme aldığı eserlerini, geçim kaygısıyla ve gazetelerin tirajını artırmak endişesiyle yazdığı için ömrü boyunca benimsemeyecek; tefrika eserlerinin kitaplaşmasına, basılmış olanların yeniden basılmasına, bu eserlerin televizyon dizisi veya sinema filmi olarak gösterilmesine izin vermeyecektir.

Bu Yalan Tango romanında Peride Celal'in ilk dönem romanları ve yazarın bu romanlarını reddeden tavrı, çeşitli sahnelerle pek çok defa karşımıza çıkar. Selim İleri'nin Peride Celal'e taktığı Fatma Asaf adı bile, popüler roman yazarları Muazzez Tahsin'i, Kerime Nadir'i, Süha Rikkat'i çağrıştıran 'eski' bir isimdir. Bu ilk dönem romanları, Ufuk Işık'ın belirttiği gibi, Fatma Asaf'ın, birlikte yaşadığı anneannesine destek olmak için çalakalem yazmak zorunda kaldığı bir dönemin ürünleridir: "Başka çare yoktu; neye üç beş kuruş veriyorlarsa, onu yazmak. Genç kız çeyizlerine kanaviçe örtüler yetiştiren anneanneyi artık dinlendirmek. Şimdi leke gibi duran berbat aşk romanlarına (...) hikâyelere üç beş kuruş veriyorlardı. Fatma Asaf yazıyordu, ölesiye yazıyordu.. Otuzlar, kırklar.." (s.20). Maddî koşullar ve gazetelerin, yayınevlerinin talepleri Fatma Asaf'ı popüler eserler yazmaya mecbur etmektedir:

"...1940'lar girdapta. İş peşine düşmüşüm, ucuz romanlar yazıyordum. Ancak yakamın iki ucu bir araya gelebiliyordu. Günün talebi neyse, ne tutuyorsa onları yazıyorduk. Onları yazarken ne zaman doğru dürüst bir şey yazabileceğim diye kahrolurdum. Sabahlara kadar çalışır, bu zırvalıkları yazardım. Sonra da gazete kapılarını aşındır dur" (s.254).

Fatma Asaf'ın okuduklarından, yaşadıklarından kaynaklanan bir dürtüyle başlayan yazma hastalığı zamanla kendisine dikte edileni yazmaya yönelik bir mecburiyete dönüşmüştür. Anlatıcı yazar da, yaşanan dönem, Kurtuluş Savaşı ruhu ve ülküler etrafında kenetlenmeyi gerektirirken Fatma Asaf gibi birçok yazarın, halkın okuma ihtiyacına cevap vermek için aşk sahnelerinin yoğunlukta olduğu eserler yazdıklarını ileri sürer. Ethem İzzet Benice'nin ideolojik romanı *Aşk Güneşi* (1930) de bu tür romanlar arasındadır. Hatta Peyami Safa bile bu akıma kapılmaktan kurtulamamıştır:

"Neden ülküler, inkılâplar ortasında, yalnızca muasır medeniyet seviyesine erişmeye çalışırken neden halk kapış kapış, Bay Fikri yerden göğe kadar haklıydı, başka türlü okutamazdınız başka türlü

okumuyorlardı, Etem İzzet Bey, beş satır aşk şehvet bir satır İstiklâl Harbi *Aşk Güneşi* Esat Mahmut şehvet espionaj egzotizm zavallı Peyami Safa Server Bedi'ler döktürerek ..." (s.252).

Bu Yalan Tango'da Vedat Günyol'u simgeleyen kişilerden biri olan Fikret Demiray da İkinci Dünya Savaşı'nın insanlığı karartan etkileri hüküm sürerken "Çorapçı Kız romanları yazılacak devir değil" (s.50) yorumunu yaparak Fatma Asaf'ın yazma mecburiyetini görmezden gelir. Demiray'a göre Fatma Asaf'ın istidadı büyük fakat yazdıkları cılızdır. Fatma Asaf, yeteneğine inanan fakat yazdıklarını küçümseyen, ona Gide'i ve Şolohov'u okumasını tavsiye eden Demiray'a kendisini beğendirmek için yıllarca çırpınıp durmuştur. Fatma Asaf, yoğun bir mesai gerektiren ilk dönem romancılığında, hem yazarlığını besleyecek sanat değeri yüksek eserleri okumaya fırsat bulamamış hem de istediğini istediği biçimde özgürce yazamamıştır. Selim İleri'ye göre Peride Celal'in, kadınların duygu dünyasını, kadın bedenini ve arzularını kaleme alan Fransız oyun yazarı Colette (1873-1954) gibi şöhret olması mümkün değildir. Çünkü yazma yeteneği onun kadar güçlü olsa da toplumsal ahlâk anlayışından kaynaklanan kaygılar Peride Celal'i ve onun gibi çoğu yazarı örtülenmiş bir üsluba sevk etmiştir: "O piyasa romanlarında bile, kıyıda köşede, satır aralarında, tepeden tırnağa 'dişi' kadınlar, dişiliklerini yaşamak isteyen genç kadınlar; göremediler, hattâ öldürdüler. Nasıl olacaktın Colette?" (s.67).

Fatma Asaf'ın yıllar sonra pembe romanlarla ilgili eleştirdiği bir başka husus da bu romanların kendine mahsus klişe üslubudur. Bu klişe edebiyatta bütün genç kızlar ve genç erkekler birbirine benzer; onların duyguları, heyecanları, ıstırapları hep benzer ifadelerle tasvir edilir: "Genç kızların bakışı vahşi bir mana alıyor, genç adamlar bu bakışların altında heyecanlanmaktan kendilerini alamıyorlardı. Ya da, genç kızların gözleri ateş gibi yanıyor, derinliklerinde sonsuz bir ıstırapın gölgeleri, dudaklarında zehir gibi bir tebessüm; genç adamlar ürpererek onlara bakıyorlar.." (s.3). Fatma Asaf, bu cümleleri hatırladıkça, bu klişe edebiyatı şimdi yazmış gibi tedirgin olmaktadır. O kadar ki küçümsediği ve alay ettiği çorapçı kız romanlarından bugün birini daha yazacak olsa, o varlığını koruyan 'düşkün üslub'un' senelerin ardından tekrar canlanacağından korkar.

Pembe romanlardaki renkli dünya ile onları yazan genç Fatma Asaf'ın hayatı arasındaki tezat da ilgi çekicidir. Gündüzleri kitabevinde çalışan Fatma Asaf, akşamları da "ağır bir tango başladı" diye yazmaktadır. Hayat bu genç yazar için ne yazık ki pembe mavi bir edebiyat değildir. Fatma Asaf anneannesinin "Fatma, çok geç oldu" uyarılarına rağmen uyumaz; sabahlara kadar çalışır (s.83). Aynı tezat, pembe romanlardaki masal dünyası ile bu eserleri okuyan Anadolu'daki insanların sıkıntılı ve yorgun hayatları arasında da göze çarpar. Fatma Asaf, Anadolu şehirlerinden, taşradan okur mektupları almaktadır. Onun romanlarını okuyan genç kadınlar hiç görmedikleri İstanbul'u, denizi; yaşayamadıkları aşkları Fatma Asaf'ın romanlarıyla tanışmışlar; bu romanlar sayesinde belki de hiç gerçekleşmeyecek hayallere dalmışlardır:

"...öyle güzel romanlar ki Fatma hanımefendi acaba yeni bir sevda aşk romanı yazıyor musunuz...eserlerinizi okuduktan sonra keşke ben de İstanbul'da yaşayabilseydim meselâ Büyükkada'da deniz hiç görmediğim halde denizdeki beyaz kotrayı görür gibiyim...görücü usulüyle birbirimizi hiç tanımadan hiç sevmediğim kocamla geçen bu korkunç ömürde bahsettiğiniz güzel hayaller ...Fatma ablacığım bir gün benim de bedbaht hayatımda Arif Hikmet kadar anlayışlı, duygulu bir erkek..." (s.184).

Bununla birlikte Fatma Asaf, Cumhuriyet'ten kadın erkek eşitliğinden habersiz ve bu haklardan yararlanma konusunda şehirdeki kadınlar kadar şanslı olmayan taşralı genç hanımları, bu romanlarıyla aldattığını, onlara kötülük ettiğini düşünmektedir. Ufuk Işık'la yaptığı söyleşide bunların da özellikle yer almasını ister.

Her ne kadar Fatma Asaf bu ilk romanlarını gülünç ve zavallı bulsa da, yazar anlatıcı, bu romanların 'sağıltıcı' bir etki bıraktığını düşünmektedir. Fatma Asaf'ın bahsetmek istemediği bu ilk romanlarına, anneanesi hep kıymet vermiş, "keşke yine küçükhanım romanları yazsan" diyerek bu romanların hem okur hem yazar üzerindeki iyileştirici etkisini vurgulamak istemiştir. Anneanne de çoğu okur gibi kötü, karanlık bir dünyada, bu romanlarla avunmuştur. "...hiç giyemeyeceği süslü püslü elbiseler, hiç gidemeyeceği seyahatler, dönüşte geniş salonlu evler, ayak basamayacağı balolar, suvareler, genç yakışıklı erkeklerin himayesi, hiç yaşamayacağı aşklar mutlu sonlar..." (s.167). Anlatıcının ardından seslenen Selim İleri'ye göre

bu tür romanlar yalnızlığı uyuşturur. İstirap çeken milyonlarca yaralı kalplere, yalnız insanlara morfin etkisi yapar. Fatma Asaf da şöyleşide bir ara, edebiyat çevrelerinin küçümsediği bu pembe romanlardan şifa bulduğunu itiraf eder (s.167).

Bu Yalan Tango'da Peride Celal'in ilk romanlarından *Sönen Alev* (1938), *Yaz Yağmuru* (1940) ve *Dar Yol* (1940) üzerinde durulmuştur. Yazar romanında bu eserleri, isimlerini *Sönmez Aşk*, *Bahar Yağmuru* ve *Denize İnen Yol* şeklinde değiştirerek okura sunar. Selim İleri, bu eserlerin hem Fatma Asaf'ın kariyerinde hem de Türk edebiyatında taşıdığı değere vurgu yapmak ve söz konusu eserlerin devrin diğer pembe romanlarından ayrılan edebî niteliklerini ortaya koymak için bu romanlardan sahneler aktarır. Bu sahneleri yorumlayışı ile Selim İleri, bir anlatıcı yazarın ötesinde, öznel eleştiri yapan edebiyat eleştirmeni vazifesini üstlenmektedir. Fatma Asaf'ın ilk eseri *Sönmez Aşk*, basımı Atatürk'ün öldüğü güne denk gelen talihsiz bir romandır. Fatma Asaf, bu eseri yazarken, çalıştığı kitapçı dükkanının camedânının uzun zaman süsleyen *Sinekli Bakkal* romanının ve Halide Edip'in etkisi altındadır. Selim İleri, Fatma Asaf'ın *Sönmez Aşk*'ta, erkeğin söylemesi gereken aşk itirafını kadına yaptırarak, karşılıklı aşkları konu alan pembe romanların bildik reçetesini tersyüz ettiğini tespit eder:

"İkisi de -büyük engeller ortasında, engellere rağmen- umutsuzca birbirlerini sevmeleri gerekirken, Fatma Asaf daha ilk romanında... (...) şakaklarına kır düşmüş genç adam yaz mantolu genç kızı, *Sönmez Aşk* boyunca sevmiyordu, sebebi açıklanmaksızın. Oysa, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrûkesi*'nden başlayarak, özellikle kadın yazarların kaleme getirdikleri eserlerde roman kahramanları birbirlerini hep umutsuzca sevmişlerdir. Fatma Asaf'un tutumu tekil ve muammalıdır" (s.79).

Denize İnen Yol romanı da Fatma Asaf'ın, bir romancının hayatını, 1948 gibi çok erken bir tarihte konu alması bakımından değerlidir. Fatma Asaf, sürekli geçiştirmek istese de *Ufuk Işık*, Fatma Asaf'ın kariyerinde bir dönüm noktası saydığı *Denize İnen Yol*'u konuşmaya kararlıdır. *Dar Yol* romanındaki genç kız karakteri Cenân, *Bu Yalan Tango*'da Jeyan-Jeyan adıyla karşımıza çıkar. *Denize İnen Yol*, Jeyan-Jeyan'ın ergenlik çağından genç kızlığa geçiş bunalımlarını işleme bakımından diğer piyasa romanlarından farklıdır. Jeyan -Jeyan genç kızlık özelemleri bakımından biraz da Fatma Asaf'ı andırmaktadır: "Genç kız paraya kavuştuktan sonra elbiseler elbiseler diktiriyordu (...) Şapkalar, bereler, şallar, atkılar, eldivenler, ipek çoraplar, yüksek ökçeli iskarpinler alıyordu (...) Kendi özelemlerini genç kıza yaşatmıştı" (s.250).

Selim İleri, *Dar Yol*'un yeniden basımı dolayısıyla, "Dar Yoldan İzdüşümler" adıyla kaleme aldığı sunuş yazısında, Peride Celal'in, kendi romanlarının kıyıcı bir eleştirmeni olduğunu söyleyerek yazarın, diğer ilk romanları gibi bu *Dar Yol*'un basımına da uzun yıllar izin vermediğini belirtir. İleri'ye göre *Dar Yol*'u ayrıcalıklı bir roman yapan özelliklerinden biri de 1940'lı yılların Kadıköyü'nü ve Fenarbahçesi'ni anlatmasıdır. Selim İleri, çocukluğunun geçtiği semtleri anlattığı için bu romanla hissi bir yakınlık kurduğunu söyler: "Bir sahne, bir an var *Dar Yol*'da; Cenân, Meliha, yaşlı yazar Kalamış'tan Fener burnuna doğru yürüyorlar. Akşam oluyor. 'Bahar akşamlarından biri...' Tramvay rayları cadde boyunca gümüş izler...Bu anın sonuna yetişenlerdenim; bu romanı belki bu yüzden bazen 'görür' gibi oluyorum." (2019). *Bu Yalan Tango*'da *Ufuk Işık*, *Dar Yol*'u ve *Geceleyn Yıldızlar* adıyla okura sunduğu *Gecenin Ucundaki Işık* romanlarını, Kadıköyü anlattıkları için ayrıca sevdiğini itiraf etmektedir.

Fatma Asaf'ın ifadesiyle ilk romanlar, edebî çalışmadan çok, yazıcılıkla geçen çalışma hayatının ürünleridir. İlk romanlarını yayımladığı için pişmanlık duyan Fatma Asaf, bunların gündeme getirilmesinden bile rahatsızdır. Oysa *Ufuk Işık*'a göre bu ilk eserler, en azından Fatma Asaf'ı yazarlığa hazırlayan birer yazı emeğidir. Fatma Asaf'ı bu romanlara yazmaya, para kazanma mecburiyeti ile halkın ve onların nabzına göre şerbet veren yayımcıların talepleri sevk etmiştir. Anlatıcı yazar, aradan o kadar sene geçmesine rağmen günümüzde de durumun pek farklı olmadığını, okurların hâlâ kendilerine dayatılan yazarları okuduklarını belirtir. Fatma Asaf da günün moda akımlarına uysa çok satanlar arasına girebilecektir: "Sonra da bir şey değişmedi. İşte şimdi, yirmi birinci yüzyılda, kendisine dayatılan okuyan, okur gözüken ahmak okurlar, günün meşhur yazarı kimse onun peşinde ağzı açık ayran budalaları. Doksanında, ilk romanlarına azıcık tarih Osmanlı tasavvuf bilimkurgu şifrekurgu mifrekurgu cilâsı çekse, liste başı olur. Edebî mücadelesi kimin içindi? Geline, varılan yer bu olduktan sonra..." (s.251).

3.2.Olgunluk Dönemi Romanları ve Hikâyeleri

Gün Günden Uzakta / Üç Kadının Romanı

Peride Celal'in *Üç Kadının Romanı* (1954) adlı eseri, *Bu Yalan Tango*'da, *Gün Günden Uzakta* adıyla karşımıza çıkar. Birbirinden farklı yaradılıştaki üç kız kardeşin hikâyesini konu alan *Üç Kadının Romanı*, bu kardeşlerden özellikle Fatma'nın yazar kimliği ve ilişkileri üzerine odaklanmış bir eserdir. Peride Celal'in yazarlık kariyerindeki, kurgu ve tekniğin önem kazandığı ikinci dönem, *Üç Kadının Romanı* ile başlar. *Bu Yalan Tango*'da romanın bu açıdan taşıdığı önem vurgulanır; *Gün Günden Uzakta*, gözlem ve çözümleme birikimleriyle Türk romanının gelişme çizgisinde ağırlığı olan bir dönüm noktası sayılmıştır (s.16). Necdet'le evlendikten sonra elde ettiği maddi imkânlarla pembe roman yazarlığından kurtulmuş olan Fatma Asaf, Necdet'e de şükran duyarak, artık büyük bir mutlulukla yazmaktadır. Ancak eleştirmenlerden övgüler alan yeni dönem romanları, devrin popüler romanlara meyli yüzünden çok satmaz. Yayımcı Bay Fikri, Fatma Asaf'ı yönlendirmektedir: "*Gün Günden Uzakta*'yı basamayız (...) bol bol kanser yazın. Şimdi Kanser devridir" (s.234). Fatma Asaf, bu yüzden başarıya ulaştığında daha da kötümser olmuş, yarına dair umutlarını yitirmiştir.

Üç Kadının Romanı, Peride Celal'in, *Kurtlar* romanı kadar belirgin olmasa da, otobiyografik izler taşıyan eserlerinden biridir. Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da Peride Celal'e Fatma Asaf adını verirken, *Üç Kadının Romanı*'ndaki yazar Fatma ile Peride Celal arasındaki benzerlikten yola çıkmış olmalıdır. *Üç Kadının Romanı*'nda Fatma'nın yazar olarak konumu, Fatma Asaf'ın yazarlık macerasıyla paralellik gösterir. Fatma da Fatma Asaf gibi popüler romanlar yazarak geçimini sağlamaktadır. Fatma'nın evlenmeyi düşündüğü şair Arif Hikmet, bu süreçte Fatma'ya destek olmaya çalışır:

"Arif Hikmet de her zaman söylerdi:

'Romanları hayatınızı kazanmak için yazıyorsunuz anlıyorum. Hiç olmazsa hikâyelerde bir şeyler yapmayı, düşündüğünüz gibi yazmayı, denemelisiniz...'

Bir zamanlar bunu yapmaya çabalıyordu. Arif Hikmet'le Leyla, yazdıklarını beğeniyor, yeni çabasında güç veriyorlardı. Kitapçıya gelince, hikâyeleri basmaya bir türlü yanaşmıyordu. Açıkça söylemişti:

'Ağlatıcı, dokunaklı şeyler yazın Fatma Hanım. Bakın '*Aşkın Gözyaşları*' yok mu, işte onun gibi şeyler yazın. O zaman size istediğiniz paranın üç dört mislini vermezsem' (...) Gazetelerden de romanlar için 'hareketli, sürükleyici olsun' deyip duruyorlardı. Onların isteklerine uymak zorundaydı. Odanın kirası birikmişti. Kışa palto yaptıracaktı..." (1987:175).

Bu Yalan Tango'da, *Üç Kadının Romanı*'ndaki otobiyografik öğeler daha çok mekân tasvirlerinde ve roman kişilerinde, özellikle de Vedat Günyol'u hatırlatan Arif Hikmet karakterinde ele alınarak işlenmiştir. Ufuk Işık'a göre *Gün Günden Uzakta*'nın en etkileyici sahnelerinden biri, Fatma Asaf'ın, Fatma ile kocası Mehmet'in birlikte yaşadıkları evlerini tasvir ettiği bölümdür:

"Florya'daki ev yazeviydi galiba, bakla kadar bir ev, romancı Fatma'nın zevkiyle döşenmiş, cana yakın, darlığı göze batmıyor ve okur âdeta orada yaşıyor, romancının geniş yazı masası, kenarı kırık vazoda daima taptaze çiçekler, Memo'nun soyutla haşır neşir resimleri, galiba bir sedir ve çiçekli bir sandık. Mutlaka yazeviydi, ama Fatma'yla Memo orada yaz kış oturuyorlardı. Geçen zamana rağmen romandaki evi unutamayışına şaşıyordu Ufuk Işık." (s.54).

Üç Kadının Romanı'nda Fatma'nın evlenmeyi düşündüğü şair Arif Hikmet, Peride Celal'in bundan sonra yazacağı romanlarda değişik adlarla karşımıza çıkacak olan Vedat Günyol esinli karakterin ilk örneğidir. Romanda Fatma, kendisini aldatan kocası Memo'dan boşanarak Arif Hikmet'in sevgisine sığınır. Müşfik, dürüst ve sadık bir kişiliğe sahip şair Arif Hikmet, Fatma'nın tutkuyla bağlı olduğu, kaba saba bir adam olan ressam Memo'nun zıddıdır. *Üç Kadının Romanı*'nda kurgulanan, Memo'yu terk eden Fatma ve Fatma'ya aşık Arif Hikmet şeklindeki aşk üçgeni, bir melodramı andırmaktadır. Fakat bu melodram kimsenin gözüne çarpmamış, eser, eleştirmenlerce beğenilmiştir. Ayrıca Fatma ve Arif Hikmet arasındaki ilişki, kocasını aşkla değil, mantıkla bağlı olan Fatma Asaf'la Necdet Bingöl'ün evliliğine benzetilerek yine otobiyografik bir bağlantı kurulmuştur: "Farkında değildin: Bu şair Arif Hikmet gitgide Necdet oluyordu, evlilik ahlâkında ideal

koca. Şimdi farkındasın: Kocanı tek bir gün sevmedin, onun sana...Türkiye'nin Simone de Beauvoir'ına saygısına, inancına kibirle bağlandın. Ve hayal kişiyi özledin, hayatında olmayan Memo'yu" (s.204).

Geceleyin Yıldızlar /Gecenin Ucundaki Işık

Bu Yalan Tango'da *Geceleyin Yıldızlar* adıyla örtülenen *Gecenin Ucundaki Işık* (1963) romanı, yazarlığa heveslenen genç Ufuk Işık'ın ilk etkilendiği eserlerden biridir. Ufuk Işık, Fatma Asaf'ın evine tanışmak için davet edildiği o ilk buluşmada bu gerçeği itiraf etmek ister: "Söyleyecekti Fatma Asaf'a; sararmış sayfalarından okuduğu *Geceleyin Yıldızlar*, 'ilk' romanını yazıyordu yeniyetme Ufuk, on dördündeki Ufuk, tükenmez kalemle sarı deftere, her satırına, her cümlesine öykündüğü" (s.72). Kitap olarak basılmadan önce, Hürriyet gazetesinde tefrika edilen roman, "aydın bir genç kadının kendi kendine varoluş mücadelesi" (s.307) olarak yorumlanmaktadır. Fatma Asaf, kendini yazmaya *Geceleyin Yıldızlar* romanıyla birlikte başladığını söyleyerek romanın bir başka yönüne dikkat çeker. *Gecenin Ucundaki Işık*, otuzlu yaşlardaki avukat Macide'nin kendisini aldatan kocası Kazım Işık'tan ayrılma sürecini konu alan bir romandır. Çocuğunu tek başına büyütme kararı veren Macide'nin bu tavrı, anlatıcı yazara göre romanı feminizmin öncül eserlerinden biri yapar.

Bu Yalan Tango'da *Gecenin Ucundaki Işık*'ın onda uyandırdığı duyguları hatırlayan anlatıcı yazar, eserin adını unuttuğunu söyleyerek okuru sınamaktadır: "Yaşanmıştan ilk izler bu romanda. Hayal kırıklığı bu romanda, seven kızın sevgisine karşılık görmeyişi. Fakat zavallı eserin adı silinmiş, bellek savurup atmış" (s.112). Romanda sürekli tekrarlanan kar motifi, anlatıcı yazar adını unutmuş olsa da bizi *Gecenin Ucundaki Işık* romanına götürmek için yeterlidir. Bu motif bazı, popüler romanları birbirine bağlamakla kalmaz, Anne Karenina gibi bir klasik eseri de 'kar' çatısı altında birleştirir:

"Kar muhakkak ki Süha Rikkat'te de Cahit Uçuk'ta da Mükerrerem Kâmil'de de yağıyordu, Kerime Nadir'de. İyi kötü hepimiz okumuştuk Anna Karenina'yı. Greta Garbo ermin kürküne bürünmüş trenden iniyordu, karlar içinde taşra gecesi, Vronskiy koyu karanlıkta sigara içiyor koyu karanlıkta alkor benek ve o yakışıklı genç adam" (s.112).

Hayat Artık Rüzgarla Dolu/ Kurtlar

Kurtlar (1991), Peride Celal'in kendi hayatını, yazarlık serüvenini, bilhassa kadın yazar meselesini yakın sanatçı çevresi ve 1978 yılının siyasi olayları ile birlikte anlattığı otobiyografik romanıdır. Roman, altmış yaşlarında, eşini kaybetmiş, iki çocuğunu da evlendirmiş yalnız bir kadın yazarın hikâyesini anlatır. Tek bir günde geçen *Kurtlar* romanı, geriye dönüşlerle ve anlatıcının kendini eleştirmesine imkân veren ikinci tekil şahısla yazılmıştır. Peride Celal, bu eserinde çocukluk yıllarından başlayarak gençliğini, aşklarını, evliliğini, anneliğini, yazarlık sürecinde onu etkileyen ve yazarlığına yön veren sanatçı büyüklerini ve dostlarını anlatır. Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da dostu Peride Celal'i ve eserlerini yorumlarken kendi kişisel yakınlıklarının yanında *Kurtlar* romanındaki kurgudan da yararlanmıştı.

Kurtlar romanında yer alan kişilerin çoğu gerçek kişilerdir. Bunlar arasında Halide Edip Adıvar, Refik Halit Karay, Nazım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Asaf Halet Çelebi, Kemal Tahir, Sait Faik, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Adalet Cimcoz ve Azra Erhat gibi yazarlar vardır. Ayrıca basın dünyasının tanınmış gazeteci ve yazarları; Cumhuriyet'in yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut, Yedigün dergisinin ardından Hürriyet Gazetesi'ni çıkaran Sedat Simavi, Tan'dan Milliyet'e uzanan gazetecilik yaşantısı ile Ali Naci Karacan, Yeni İstanbul'un ilk başyazarı Burhan Belge romanın sayfaları arasına gizlenmiş isimlerden bazılarıdır (Gevgilili, 1996:114). Vedat Günyol (Eleştirmen), Doğan Nadi (Küçük Patron), Nazım Hikmet (Büyük Şair), Münevver Andaç (M.), Fikret Adil (Hikayeci F.), İbrahim Hoyi (Çevirmen), Ali Gevgilili (Li) Peride Celal'in yakıştırdığı isimlerle romanda yer alırlar. Selim İleri de, bu romanda 'Genç Yazar' adıyla karşımıza çıkar. Fatma Asaf, Genç Yazar'ı, anlatırken iki gerçek kişiyi birleştirmemiş, onu olduğu gibi yazmıştır:

"Öyle kolayına, durup dururken roman kahramanı olmuyorsunuz. Bir geçmişiniz olmalı romancı için ve romancıyla, yaşanmış, okunmuş ve bellekte iz bırakmış, gözlenmiş, tanıklık edilmiş. Sonra isterse tabii, sizi yazmak isterse -Ufuk Işık'ı yazmak istemişti-, sizi yazmayı gerekli görürse. Önce adınızı değiştiriyor - bazen boyunuzu bosunuzu, saçınızın, teninizin rengini-, yeni bir ad uyduruyor, vaktiyle annebabanızın uydurduğu gibi. Fatma Asaf simgeli bir isim seçmişti: Genç Yazar. Ufuk Işık şimdi Genç Yazar'dı" (s.246).

Fatma Asaf, romanında Genç Yazar'ı önce dedikoducu olarak tanıtmış, sonra da samimi ve hüzünlü tarafından söz ederek onu yüceltmıştır:

"Genç yazar sanatkar evlerinin birinden çıkıyor birine yetişiyor, yetişirken dedikodular da yetiştiriyor. Genç yazar söz götürüp getirendi. Beni öyle bilmiş (...) Derken Fatma Asaf acıyordu, gözleri yalan söyleyemiyor diye yazmış. Şaklabanlıklar yaparken bile, gözlerinde saklayamadığın bir hüznü varmış. Huzursuzluk duyarak okumuştun. Başkalarının seni yakalamasını istemiyordun; Fatma Asaf 'kısıvrak' yakalamıştı. Bizi, hepimizi ilerde malzemesi yapacak diye yazmıştı; belki bir romanda belki bir öyküde, ilerde, birer ikişer görecekler onun yazdıklarında" (s.246-247). Sonrasında Ufuk Işık, gerçek-kurmaca karşıtlığına işaret ederek kendini avutur: "Sonra kendine kızılıyordu; Fatma Asaf'ın bir 'roman' diyordu, bir romana alınıp öfkeler kusmasına şaşılıyor, yenilgiyi kabul ederek, uzak geleceğin iyice yaklaştığını hissederek, zaten başka malzemem yok, kalmadı, onları, kendimi yazmak zorundayım ..." (s.282).

Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'ya, Tanpınar'ın *Aydaki Kadın* (1987) romanında kurguladığı Leyla'nın kokteyl partisine benzer bir sahne eklemiştir. Selim İleri'nin romana eklediği bu toplantı sahnesi, yaşayanlar kadar ölümlere de yer vermesinin yanında 'abes ve insicamsız' üslubuyla da Leyla'nın partisinin küçük bir minyatürüdür. Fatma Asaf'ın *Kurtlar* romanında örtük bir şekilde yer verdiği sanatçı dostları, hatta kitabın yayımlandığı 1991 yılında hayatta olmayan kişiler bu kutlama gecesinin davetlileri olarak görünürler. Azra Erhat'ı simgeleyen mitoloji Profesörü Nur Edige'nin evinde, *Hayat Artık Rüzgârla Dolu* romanı kutlanacaktır. Romandaki adı Eleştirilen / Hoca olan Vedat Günyol, geriatri uzmanı doktor Münir Nurettin (Doktor Nuri), sosyete terzisi Nedret Dikmener ve tabii ki Ufuk ışık bu kutlama gecesinin konuklarıdır. Ölmüş olan sanatçılardan Ahmet Hamdi Tanpınar, Aliye Berger, Fikret Mualla, Mehmet Ali ve Adalet Cimcoz, Esat Mahmut Karakurt, Bedri Rahmi Eyüboğlu, karısı Eren Eyüboğlu ve Necdet de bu kokteylin misafirleri arasındadır. Hatta koltuğunun altında çiçekli mor seccadesi ile Fatma Asaf'ın anneanesi bile gelmiştir. Bu kokteyl parti, hikâye yazarı Katherine Mansfield'in "Garden Party" hikâyesini andırmaktadır. Peride Celal, Katherine Mansfield'e verdiği değeri sadece sohbetlerinde değil romanlarında da sık sık ondan bahsederek ortaya koymuştur. Onun "Miss Brill" adlı hikâyesini Türkçeye ilk çeviren isim Peride Celal'dir. *Bu Yalan Tango*'da Selim İleri, Peride Celal'in yazarlık hayatında önemli bir yeri olan Katherine Mansfield'le yeri geldikçe bağlantılar kurarak bu etkilenmeyi ortaya koymak ister.

Halktan insanların sıkılmadan okuyamadıkları *Hayat Artık Rüzgârla Dolu*, edebiyat çevrelerinde de hakkettiği ilgiyi görememiştir. Yayınevi, on on beş formayı geçen romanlar okurları ürküttüğü için, tuğlayı andıran *Hayat Artık Rüzgârla Dolu*'dan endişelidir. Bu yeni roman da Fatma Asaf için 'son yenilgi', yaprak dökümüdür: "Bu kez oldu!, bu kez başardım! Yazarken böyleydi ama tuğla gibi romanı eline alınca her şey bitti. "Garden Parti" yazamadı. *Cicim* yazamadı, *Huzur* yazamadı" (s.236). Aydın geçinenler de romanı sıkıldıkları için değil, küçümsedikleri için okumamışlardır. Hatta Fikret Demiray, arka kapak yazısını kitabı okumadan yazmıştır. Selim İleri, *Kurtlar* romanına olan ilgisizliği, herkesin kendi aleminde olduğu bu kutlama gecesini göstermek ister:

"Küçük bir toplantı, kendi aramızda, minik minicik. Ama beyaz güllerden geçilmiyordu. Özenmişti Nur Edige. Sonra herkes gelmişlerdi!, ayağa kalkıyorlardı, heyecan içindeydiler. Fatma Asaf geç anrtesiyle gerçek bir star! Fakat nasıl da zavallılık, süflilik sarıp sarmalamıştı ortalığı, zavallılık, merhamet dilenmiş.

Besbelli romanı hiçbirini okumamıştı. Okusalar, otuz karış suratla karşılarlar.

'Buyurun! Buyurun!' diyorlardı, 'Baş konuk geldi!' (s.272).

Selim İleri, *Bu Yalan Tango*'da *Kurtlar* romanının şiirsel bir üslup ortaya koymadaki başarısını da vurgulamak ister.

Fatma Asaf, ırnak söyleşide *Hayat Artık Rüzgârla Dolu*'yu şiire yaklaşan bir düzyazı ile yazmak istediğini belirtir. Fatma Asaf'a göre bir romancının en büyük yarışı şiirdir. Anlatıcı yazara göre Fatma Asaf bunu başarabilmiştir: "Hep bir 'şair-romancı' olmak istemişti Fatma Asaf, büyük bir şair-romancı. Şiirle düzyazı arasındaki sınırları, karşıtlıkları tümünden silebilmiş, silmiş" (s.253).

Kapkaranlık / Deli Aşk

Deli Aşk (2002), Peride Celal'in son romanıdır. *Bu Yalan Tango*'da *Kapkaranlık* adıyla temsil edilen eser, yazar anlatıcının deyimiyle yeni bir yüzyılda yayımlanmıştır (2002). Peride Celal, bu eseriyle otuzlardan kırklardan yetmişlerden sonra yeni bir binyıla göğüs germeyi başarmıştır. *Deli Aşk*, adında anlaşılabilceği gibi gazeteci Cem Soner ile varlıklı bir aileden gelen Elif'in İstanbul ve Paris arasında mekik dokuyarak sürüklenen aşkını anlatır. Kocasını Cem'e tutkulu bir aşkla bağlı olan Elif, sonunda yalancı ve narsist bir karakter olan Cem'den gittikçe uzaklaşarak mutluluğu başka bir adamda bulur. Roman'da Elif'in doğup büyüdüğü Feneryolu'ndaki köşkün aidiyet duygusuna işaret eden simgesel bir değeri vardır. *Bu Yalan Tango*'da *Deli Aşk*, daha çok mekân bakımından taşıdığı anlam üzerinden yorumlanmıştır. Fatma Asaf, yazarlığının ilk yıllarında anneanesi ile kaldığı Göztepe'deki köşkü *Kapkaranlık*'ta tekrar işlemiştir. Fatma Asaf, yıllar önce Ufuk Işık'a, Paris'te yaşayan aşktan hasta olmuş bir kadının romanını yazma istediğinden bahsetmiştir. Bu tasarı, bir zaman sonra *Deli Aşk* adlı bir romanla somutlaşır.

"Yazı masasının üstündeki şehir planlarını, Paris, krokileri gösteriyordu. '...aşktan hasta. Niye Paris'te yaşadığını çözemiyor. Hiçliğe sivrulup gitmiş öyle kadınlar çok bizde. İsmi Mine olacak' (...) Mine'nin genç kızlığının geçtiği Göztepe'deki köşkü biraz Fikret Muallâ biraz Cihat Burak diye yazacaktı, sonra. 'Aşktan hasta olmuş bir kadın. Bir şeyler yapmak istemiş hayatta ama becerememiş. Haiku'ları andırır şiirler yazmış; fakat artık yazmıyor..' " (s.263).

Fatma Asaf, *Kapkaranlık*'ta, ilk romanlarındaki aşklardan farklı bir aşkı yazmıştır. Aşkın karmaşasını, düzeysiz bulduğu popüler romanların aksettiremeyeceğini düşünen Fatma Asaf, sonunda, yılların tecrübesiyle, aşkın bir hastalık olduğunu fark etmiş ve bu hastalıklı aşkı *Kapkaranlık* romanında işlemiştir (s.346).

Orman / Ağaç

Peride Celal'in "Ağaç" (1998) adlı eseri, yalnız ve yaşlı bir kadının ona bir yılbaşı hediyesi olarak gelen difenbahya çiçeği ile dostluğunu konu alan bir hikâyedir. Büyüdükçe saksısı değiştirilen difenbahya, ev sahibi taşındıkça yeni evlere uyum sağlamayı bilir. Sonunda serpilerek adeta bir ağaç halini alır. Difenbahya ile bir insan gibi konuşan anlatıcı yazar, onun gür ve geniş yapraklarının altında kitabını okur; hayallere dalar. Kötülüklerin hâkim olduğu bu karanlık dünyada ağaç ve yaşlı kadın birbirlerinden güç alarak yaşarlar. Ağaç hikâyesi, Peride Celal'in, bitkilerle sevgi dolu ilişkisinin yansıması olan otobiyografik bir hikâyedir. Bu eser, Peride Celal'in hikâyeleri arasında Selim İleri'nin en sevdiği hikâyedir. *Bu Yalan Tango*'da bu hikâye, "Orman" adıyla çoğu yerde karşımıza çıkar. Yaşı ilerlemiş ve herkese yabancılaşmış olan Fatma Asaf'ın tek dostu, bu tabiat mucizesi difenbahyadır. Selim İleri, romanda "Ağaç" adlı hikâyenin edebî değerini vurgulamaya özen gösterir. Romanları gerçekçi çizgiler taşıyan Peride Celal'in, bunlarla birlikte "Orman" gibi birkaç küçük hikâyesi, yazarın başarısını ortaya koymaya yetip artmaktadır. Ufuk Işık, Fatma Asaf için hazırlanan armağan kitapta bu hikâyeyi, hikâyenin kendisi kadar yalın bir dille; aşktan dostluğa, hayata direnişe ve ölüme meydan okumaya kadar uzanan çok anlamlı yapısıyla çözümlemeye kararlıdır. Hatta *Bu Yalan Tango*'da çözümlemeye başlamıştır bile;

"Armağan kitapta 'Orman' mutlaka olacak. Yazar bize kimsesiz olmadığımızın sırrını veriyor. Karmaşık cümlelerle yorumlamayacak, duygusallıktan korkmayacak. Entelektüel bir gösteri değil. Yaşlı bir yazarla kocamış bir ev içi ağaççığının söze dökülemez dostluğu. Fatma Asaf'ın anlatımı kadar yalın dile getirmeye çalışacak (...)

Orman'ı biliyorum diye yazacak, daha Bebek'teki evinde görmüştüm. Fatma Asaf'ın, sonra Valikonağı'nda, şimdi burda. Birbirlerini bırakmadılar. Usta yazar beş altı sayfaya bütün hayatını sığdırmış.

Biraz daha etkileyici olmalı. Bunlar sönük sözler.

Orman'ı gecenin karanlığında düşünmeli, boş salonda, anlatıcılığı beklerken ve anlatıcı, gecede, yatağında doğrulmalı, tam ölüm!, ölümü düşünecekken, içerde Orman...

Hayat bu kadar. Hayat rüzgârla dolu fakat 'Orman' el uzatmış. Sanki yazıyordu; armağan kitabın son yazısı: Kötülük etmekten ötesini göremeyen toz duman toplumda, dilsiz ağaç son iletişim" (s.143-144).

"Ağaç", Türk edebiyatında bitkileri, çiçekleri, harap ve bakımlı bahçeleri anlatmakta iki büyük usta olan Selim İleri ve Peride Celal'i gölgesinde birleştiren başarılı bir hikâyedir.

Bugünkü Edebiyatımızda Peride Celal

Selim İleri'nin *Bu Yalan Tango*'da özellikle vurguladığı, edebî kıymete göre değil, halkın taleplerine, ideolojilere ve ticari kazançla göre kurallarını belirleyen yayın piyasası günümüzde tamamen ticari odaklı bir sisteme dönüşmüştür. Fatma Asaf, düzeyli ve temiz bir dille yazılmış ilk dönem romanlarını görmeye hatta duymaya bile katlanamazken günümüzde dili kullanma becerisi olmayan yazarlar bu piyasanın zirvesinde olmaktan hiç rahatsız değildir. Üstelik Ufuk Işık'a göre Fatma Asaf, daha yaşarken Arafta kaldığı için edebiyat borsasında kaybetmiş bir isimdir: "İş var Fatma'da Ufuk'ta. Her an geri alınabilecek sözdür. Seninkini uzun yıllar geri aldılar. Fikret Demiray geri aldı, ötekiler geri aldı. Neden üzülün, neden üzülyörsün hâlâ? Bu entelektüel piyasanın borsanın oyunlarını biliyorsun, sol solu sağ sağ göklere çıkarır, arada ârafta kalanların yaşama hakkı yoktur" (s.221). Ufuk Işık, edebiyat piyasasının iki yüzlülüğünü ortaya koymak için, kendi çabasının samimiyetini bile sorgulatmaktan çekinmeyecektir:

"Herkes gibi o da. Ona bakıyorsunuz. Demiray'ın öğrencisi ve sizin dostunuz. Belki siz acıyor, hayranlığı seni rakip görmemesinden. Böyledir yazarlık ilişkileri, yakınlıkları, dostluklar, iş varmış yazık olmuş Fatma Asaf'a diyor. Ölümün eşliğindeki eski bir yazara armağan kitap hazırlanması onun hanesine yazılacak, vefasından kadirbilirirliğinden konuşulacak. Bunun için burada" (s.221).

Ufuk Işık, günümüzde edebiyat dünyasının bu çarpık vaziyetine yeri geldikçe göndermeler yapar: "Zavallı Fatma Asaf bir zamanlar günlerce, her gün yazdı. Hayatını kazanmak uğruna. Bugün onun çok gerisindekiler...Fatma Asaf unutuldu, dili, anlatımı yetkindi. Bugün dilsizler anlatımsızlar baş rolde. Yalan var ortada!, edebî kıymetler yalanı" (s.152). Fatma Asaf, zaman zaman yazıya olan inancını kaybetmekten yakındır. Nitelikli eserler ortaya koymak için bunca emek verdikten sonra bugün onu hatırlayanların sayısı çok değildir. Ortalığın yazar, romancı kaynadığı günümüzde Peride Celal, daha yaşarken, ölümler arasına karışmış, unutulmuş bir isimdir (s.236). Fatma Asaf'ın da dediği gibi, ileride "bir romanın, bir öykünün birkaç sayfasında" kendisinden izler kalacaktır. Silik, soluk izler... (s.45). Bu izleri araştırmak bulmak belki kimsenin aklına gelmeyecektir.

Bu Yalan Tango, Peride Celal'i, bir parça yaşatmak ve adını duyurmak için belki de son fırsatlardan biridir. Selim İleri'nin bütün çabası, insanların bir daha dönüp bakmayacağı, geçmişteki edebî birikimi bir anlamda kurtarmaktır. Bu çabasını kendisi şöyle ifade eder:

"Geleceğin güzel olabilmesi için bir defa geçmişini bilmek gerekir. Geçmişin bilinmesi için de geçmişin yazılması gerekir. Aradan tarihi sürekliliği çekip alırsanız gelecekle ilgili parlak düşüncelerinize gölge düşer Bizde maziden bu kadar az bahsetmek, hep güne cevap yazmak, gelecek günlere dair umutlu hayaller kurmak, tarihi sürekliliği kötü biçimde baltalamış. Geçmişe dönüp bakmamın amacı maziperestlikten çok, o sürekliliği tekrar yakalayabilmek, en azından kendim için" (Savcıoğlu, 2006: 71). Peride Celal de, kişiliği, edebî birikimi ve eserleri ile kuşatılarak kurtarılması gereken edebî mirasın değerlerinden biridir.

Sonuç

Selim İleri, Türk edebiyatının geçmişten gelen birikimini, yazarları ve eserlerini romanlarında işleyerek onların yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Onun eserlerinde sanat dünyamızın hak ettiği değeri görmemiş sanatçıları; hayatta tutunamamış, yenik ve yalnız sıradan roman karakterleri ile yan yana dururlar. İlk hikâyesinin yayınlandığı 1935 yılından son romanı *Deli Aşk*'ın yayınlandığı 2002 yılına kadar birçok esere imza atmış olan Peride Celal de, gerek popüler roman yazarı olarak gerekse anlatım teknikleri bakımından önem taşıyan daha sonraki eserleriyle edebiyatımızda yeterince değerlendirilmemiş yazarlarımızdandır. Günümüzde Peride Celal, unutulmaya yüz tutmuş bir yazardır. Selim İleri, kendisinde ilk yazarlık heveslerini uyandıran Peride Celal'le yirmili yaşlarında tanıştıktan sonra, eserlerinin sıkı bir takipçisi ve dostu olarak onunla ilişkisini bir ömür devam ettirir. Selim İleri, Peride Celal'e vefa borcunu ödemek ve onu geçmişle bağlarını koparan yeni nesle tanıtmak için bir armağan kitap hazırlar (1996). Bu kitapta Selim İleri'nin Peride Celal'le yaptığı bir söyleşi metni bir de yazısı vardır. *Bu Yalan Tango*, bu söyleşi metninin iki yazarın bilincinden yansıyan hatıralarla an ve geçmiş arasında mekik dokuyarak kurgulanmış bir eserdir. Eserde Selim İleri, Ufuk Işık; Peride Celal ise Fatma Asaf adını almıştır.

Eserde Peride Celal'in yazarlığı üzerindeki etkisi bağlamında, çocukluğu, gençliği, evliliği, anneliği, sanatçı dostları ele alınır. Yayım dünyası, kadın yazar olmak, kendini yazmak, popüler roman yazarları, yazarın ahlâkî ve siyasî kaygıları, yazarlık ve yaşlılık, yazarın yalnızlığı, unutulmuşluğu gibi meseleler, Ufuk Işık'ın da yazarlık tecrübesinin birikimleri ışığında değerlendirilmiştir. Söyleşi esnasında doksan yaşında olan Peride Celal'in, bütün bu meselelerin tartışılmasına malzeme verecek kadar renkli ve başarılı bir hayatı olmuştur. Selim İleri, romanda ele aldığı izlekleri çağrışımlara dayalı bir sıralamayla dağınık bir şekilde yazar. Çizgisel olmayan roman, üst anlatıcı ile özdeşleşmiş Ufuk Işık'ın yansıtıcı bilincinden aktarılır. Metinlerarası ilişkilerle eser, Peride Celal'in ve Türk edebiyatının sınırlarını aşarak adeta bir klasik eserler müzesine dönüşür. Roman, gerilim unsuru taşımamasına rağmen, eksiltili ve kesik ifadelerle okuyana şiir tadı verecek bir akıcılığa sahiptir. Selim İleri, Peride Celal'in adını gizlediği gibi eserlerini de onlara yakıştırdığı yeni isimlerin ardına saklar. Onun okuru, okuma faaliyetinde edilgen değil etkin olmalıdır. *Bu Yalan Tango*'nun en orijinal özelliği, bu metinlerin sahip oldukları edebî nitelik ve güzellikleri, Selim İleri'nin harikulade yorum gücüyle okura duyurmasıdır.

Peride Celal, hem hayatı hem eserleri ile Türk edebiyatının Virginia Woolf'u sayılabilecek açılımlara sahiptir. Bununla beraber hakkında yapılmış birkaç tez ve çok az sayıdaki makale ile edebiyatımızın ihmal edilmiş yazarları arasında yerini almıştır. *Bu Yalan Tango* ile Peride Celal, üzerindeki pası atarak okurla yeniden buluşmuştur. Selim İleri, edebiyatımızın harap bahçesini, kendi romanlarındaki bakımlı bahçeler gibi, derleyip toplayıp güzelleştirmeye devam ediyor. *Mel'un* romanının yazar roman kişisi Sayru'nun, "Mazi bir gün yalnız benim yazdıklarımla kalacak" dediği gibi, edebiyatımızın mazisi Selim İleri'nin kadirbilir emekleriyle yeniden canlanacaktır.

Kaynaklar

- AKTULUM, K. (2023). *Roland Barthes & Parça Yazı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- AYTÜR, Ü. (1977). *Henry James ve Roman Sanatı*. DTCF. Yayınları.
- ENGİNÜN, İ. (2019). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GEVGİLİLİ, A. (1996). "Peride Celal, 'Kurtlar' ve 'Yazar' Ya Da Roman Üstüne", *Peride Celal'e Armağan* (Hzl.: Selim İleri). İstanbul: Oğlak Yayınları
- WOOLF, V. (2020). *Kendine Ait Bir Oda*. 5.bs. (Çev.: Osman Akınhay). İstanbul: Turkuvaz.
- SAVCILIĞOLU, N. (2006). "Bir Edebî Eser Zamanla Hesaplaşır, Selim İleri ile Söyleşi", *Kitaplık*, S. 98, 66-71.
- İLERİ, S. (2010). *Bu Yalan Tango*. İstanbul: Everest Yayınları.
- İLERİ, S. (2017). *Sona Ermek*. İstanbul: Everest Yayınları.
- İLERİ, S. (2020). *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun*. İstanbul: Everest Yayınları.
- İLERİ, S., AKTAŞ, B. (2021). *Düşüşten Sonra*. İstanbul: Everest Yayınları.
- İLERİ, S. (1996). "Peride Celal'le Söyleşi". *Peride Celal'e Armağan*. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- PERİDE CELAL. (1938). *Sönen Alev*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- PERİDE CELAL. (1987). *Üç Kadın*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- PERİDE CELAL. (1991). *Kurtlar*. İstanbul: Can Yayınları.
- PERİDE CELAL. (1996). *Gecenin Ucu*. İstanbul: Can Yayınları.
- PERİDE CELAL. (2019). *Dar Yol*. İstanbul: h2O Yayınları.
- PERİDE CELAL. (1999). "Ağaç". *Melahat Hanımın Düzenli Yaşamı*. 2.bs., İstanbul: Can Yayınları.
- SARISAYIN, A. (2013). "Yüreğe Dokunan", S. 168, *Kitaplık*, Temmuz-Ağustos, 120-125.